

Vice-admiraal Roemer Vlacq

- Hollands ambassadeur naar de Barbarijse staten -

J.M. Kooijman en H.C. Kooijman-Tibbles

In het vorige artikel werd de voorbereiding voor de tocht naar Noord Afrika behandeld.¹ Eind juni 1768 is alles gereed en kan Vlacq met zijn eskader van vijf schepen uitvaren om als ambassadeur van de Staten van Holland en gezant van de Prins van Oranje te gaan onderhandelen.

Dei's, Bei's, Keizers en Hohums

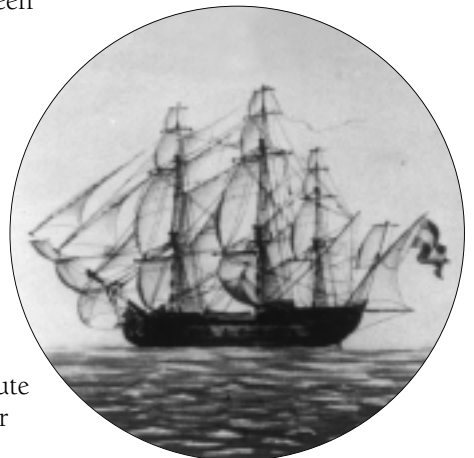
In de 18e eeuw is de noordkust van Afrika met de Barbarijse staten Algiers en Tunis als de voornaamste plaatsen formeel een onderdeel van het Turkse rijk. De Dei van Algiers en de Bei van Tunis hebben het er echter voor het zeggen. Marokko, dat de noordkust van Afrika aan de west- en oostzijde van de straat van Gibraltar beheerst, is na een lange onderlinge strijd onafhankelijk geworden en heeft een Keizer (Sultan) aan het hoofd. Deze drie staten hebben gemeen dat de piraterij al eeuwenlang een belangrijke bron van inkomsten is. Gedurende de gehele 18e eeuw zijn er conflicten met passerende schepen maar het is niet eenvoudig om effectief tegen hun kaapvaart op te treden. De langsvarende kooplieden én de Admiraliteit hebben het er moeilijk mee. Een minimum vereiste zou zijn de aanwezigheid van een grote vloot, maar de uitgestrekte kust en de moeilijk toegankelijke kuststreken geven geen garantie op succes en het is nog duur ook.

De bewindvoerders van de Admiraliteit - Hunne Hoog Mogenden, afgekort tot een onuitspreekbaar H.H.H.H.M.M. maar door de Engelsen verbasterd tot een bruikbaar 'Hohums' - volstaan met een goedkopere aanpak. Zij proberen om door afspraken en schriftelijke verdragen met Dei, Bei of Keizer, de verliezen door kaping te beperken. Hun ambassadeurs brengen daartoe bezoeken aan deze landen, waarbij met behulp van vele geschenken, wapens en geld een vredelievende stemming wordt gekweekt om vervolgens passende toezeggingen te verkrijgen. Een dergelijke aanpak wordt uiteraard ook door de andere zeevarende landen gevolgd en deze werkwijze vormt een continuë bron van inkomsten voor de drie staten. Door handig uitspelen van de landen en met een incidentele kaping of oorlogsdreiging, kan een nieuwe afgezant en de bijbehorende toevoer van geld en geschenken tegemoet worden gezien.

Vlacq is nu ook met zo'n opdracht belast en moet eerst een bezoek aan de Dei van Algiers brengen.

Van Texel naar de rede van Plymouth

De tocht naar Algiers gaat in diverse étappes. Onderweg moet regelmatig proviand en water worden ingenomen en moeten er reparaties worden uitgevoerd. De onderlinge communicatie hangt sterk af van de weersomstandigheden. Op 8 juni 1768 heeft Vlacq daarom geschreven instructies afgegeven voor 'Rendezvous voor de schepen als die door storm, mist of enige andere ongelegenheiten (die god verhoede) van den anderen quamen te geraaken'. Dit betreft 15 plaatsen langs de route door het kanaal en langs Portugal en Spanje via Gibraltar naar Algiers. Op dergelijke plaatsen moet worden gewacht op de andere schepen. Op zaterdag 25 juni 1768 is de wind gunstig en zeilt de vloot van Texel de

Afb.1: De Landscroon, een zusterschip van de Phoenix met alle zeilen op.

Noordzee in de richting van het Kanaal en de eerste ankerplaats Plymouth. Om een indruk van zo'n schip te geven is in afbeelding 1 een tekening van de Landscoon (een zusterschip van de Phoenix) opgenomen.²

Op zondag 24 juli wordt 'Wigt' (dus het eiland Wight) gepasseerd en op 27 juli gaan de schepen voor anker op de rede van Plymouth nabij het St Nicolaas eiland (nu Drake's eiland). Bijland noteert dat hij, in tegenstelling tot de vice-admiraal, geen loods ad 6 guineas nodig had: 'zoo veel niet willende geven zonder loots binnengekomen, het gene ook gemaklijk is wanneer men er meer geweest is'.³ Men blijft hier bijna een maand liggen en uit de betaalrollen blijkt dat een flink deel van de in de afgelopen maanden verdiende gage en de prinselijke toeslag van één gulden, wordt verteerd.

Bijlands scheepsjournaal geeft een indruk van hoe de tijd wordt gevuld. Plymouth is een belangrijke marinebasis en er worden regelmatig formele en informele bezoeken aan de Engelse schepen gebracht. Ook op het vasteland zijn mogelijkheden tot vertier. Nabij Mill Bay (enkele kilometers ten westen van het 18e-eeuwse Plymouth) is een fraai gebouw de 'Longroom' neergezet dat van heinde en ver bezoekers trekt. Het is mogelijk om een indruk van die situatie te krijgen: ter gelegenheid van het bezoek van Prinses Amelia in 1767 is namelijk een gravure gemaakt van het gebouw en omliggend gebied.⁴ Een deel van die plaat is in afbeelding 2 overgenomen om de beschrijving van Bijland te volgen. 'De Longroom is kort tevoren gebouwd door Jood uit Wezel geboortig. Een groot gebouw met een fraije geplafondeerde zaal, met een orquest aan een einde boven, zijnde voor de musiquenten; met muren ligt geel gecouleurd, de festons van gips werk voorzien, verder met twee schoorstenen, spiegels en lusters versierd. Fraye trappen en nog meer hoger gelegen kamers en zalen. Er kan gedanst worden en 'snamiddags is tegen betaling van 8 stuivers Engels, tee met boter en brood, na gewoonte der Engelschen verkrijgbaar.' Er zijn slingerpaden de heuvel op en er is een 'effen vlakke in 't vierkant met fijne sooden belegt, zijnde dit de bouling green'. 's-Morgens kan er worden ontbeten en gebaad, eventueel zelfs 'in ruimtes met gemetselde muren langs de zee of in

Afb. 2: De 'Longroom' en de rede van Plymouth.

wagens op wielen die men in zee kan laten aflopen'. Onder de zaal is nog een vertrek voor 'gemener soort van menschen die boven niet toegelaten worden'. Zij moeten 'six pens' betalen en krijgen dan een beker voor 'bier, tee of wat ze verder begeren'. Het gebouw is alleen in de zomer open, want 'in de winter woont de eigenaar, die getrouwd is, in Plymouth'.⁵

Op maandag 8 augustus worden er 19 saluutschoten afgevuurd van Vlacq's schip. Bijland vraagt zich af waarom: er was niet van te voren overlegd maar mogelijk was de vice-admiraal vergeten dat Prinses Wilhelmina de vorige dag jarig was geweest en haalde hij dat nu in. Op vrijdag 12 augustus noteert Bijland dat thans 'een redelijk goede troep comedianten' in Plymouth optreedt. Hij vindt ook een andere tijdspassing: 'nabij de herberg *Myter en het gulden vlies* woont een koopman van differente wijnen en rum en in huis is een jonge weduwe met ongetrouwde dochter (beide zien zeer wel uit)'. Hij bezoekt en beschrijft ook Edgcombe en enkele andere landgoederen in de omgeving.⁶ Hij noteert verder dat 'de post vertrekt van hier op Dinsdag, Vrijdag en Zondag; in 6 dagen tijd heeft men antwoord uit London'.

Van Plymouth naar Algiers

Op 13 augustus vaart de vloot weer uit en op 31 augustus vaart men ten zuiden van de Algarve langs 'Cap Marie' en door 'het Nauw' van Gibraltar. Begin september wordt de Noord-Afrikaanse kust nabij Algiers bereikt.

Op 11 september gaan de schepen bij Algiers voor anker. In afbeelding 3 wordt met een tekening uit het begin van de 18e eeuw een indruk gegeven van de haven en versterkingen.⁷ Eerst komt de Hollandse consul Ellinkhuizen aan boord van het admiraalsschip voor overleg. De volgende dag gaan Vlacq en gevolg aan land voor een bezoek aan de Dei, Mohammed ben Oman. Ter verwelcoming worden 24 kanonschoten afgevuurd, die door de Phoenix worden beantwoord. Nadat allen de Dei 'na gewoonte de hand

Afb. 3: Algiers, begin 18e eeuw: Christenslaven worden aan land gebracht.

gezoend hadden', brengt Vlacq (via een Frans sprekende tolk) namens de H.H.H.H. M.M. en de Prins complimenten en een betuiging van vriendschap over en de 'wenschen om altoos in vrede met hem te leven. Dat hetgenen beloofd was zoude bezorgd worden en hoop dat dergelijke considerabele presenten niet weder bezorgd zouden worden, hetgene de Dei ook verzekerde'. Er blijken eigenlijk geen problemen meer te zijn.

Bijland beschrijft de ontmoeting nauwkeurig: 'We hadden onze eerste audientie bij den Dei zittende dezelve boven op de galderij in de bedstede. De voorgaande Dei, Ali Basha, had de sofa met een verhemelte erboven - hetgene door H.H.H.H.M.M. aan dezelve geschonken was om in plaats van de bedstee te zetten - aan zijn vrouw gegeven en niet in het paleis laten brengen, maar in zakken naar haar laten brengen, dat het niet gezien wierd. Dezen Dei komt 's morgens na gewoonte op zijnen throon zitten beneden, dog gaat reeds heel vroeg naar boven, zekerlijk om niet vermoord te worden.' Hij haalt aan dat enige tijd geleden een Turk was gekomen om de Dei te spreken maar - niet ver van hem vandaan - aangehouden werd met twee pistolen achter zijn rug. Ter verklaring zei de Turk dat hij de Dei wilde vermoorden. Dit lukte dus niet 'maar hij zei dat er genoeg andere zig vinden zouden, die beter uitvoer zouden brengen'. Het zal niet verbazen dat deze Turk werd geëxecuteerd 'hetgene hier zeer spoedig uitgevoerd word'.

Vervolgens gaat men naar het huis van de consul voor verder overleg met de Engelse, Franse, Deense en Zweedse consuls. Er blijken grote problemen en bloedige gevechten te zijn geweest tussen de 'Algerijen en de nabij wonende Berg Mooren' (dus de Kabylen). Inmiddels was een schip naar Marseille gestuurd om de door de H.H.H.H. M.M. toegezegde presenten en geld te halen: 'de Consul oordeelde dat het wel omtrent de waarde van *f* 100.000 zoude bedragen'. Bijland vult een en ander nog aan met een specificatie van het inkomen van de consul en zijn noodzakelijke uitgaven. Ook allerlei plaatselijke geruchten worden genoteerd: 'Men zegt dat de schatkamer reeds zo vol is dat binnen de forten nog een gebouw is waar de schatten nu na gebragt worden. Wanneer er geld inkomt van enige Christen Mogendheid zegt men dat het aangetekend word "zodanige somma ontvangen van de gekke Christenen"'.

Bijland vult de volgende weken zijn voorraden aan: 'boom-olij (dus olijfolie) voor 't volk; hoendergarst, groen zeep, hoenders, schapen en enige ossen'. Vlacq brengt met zijn kapiteins bezoeken aan de buitenplaatsen van de verschillende consuls. Een week later blijken er nog steeds geen ernstige problemen te zijn en op 21 september wordt afscheid van de Dei genomen. 'De Vice Admiraal viel het moeilijk veel te gaan in de stad en is naar het hospitaal gegaan om een gezondheids brief: vele zaken waren te fatigant voor hem geweest'. Terwijl het eskader onder zeil gaat om naar Livorno te varen, komen twee roeivaartuigen de haven binnen met een net genomen Genuase brik met 150 man en zijde aan boord. 'Of 't prijs kan worden verklaard, zal de tijd leren. Er is een Engelsche pas gevonden en de Engelschen zeggen in hun tractaat bedongen te hebben eenige andre schepen Engelsche passen te mogen geven'.

Op de rede van Livorno

Op 25 september 1768 zeilt men tussen de eilanden van Hière (nabij de zuidkust van Frankrijk) en Corsica naar Livorno om er op 5 oktober 1768 aan te komen en de verplichte wekenlange quarantaine in te gaan. Intussen waren er nieuwe orders van de Admiraliteit bezorgd: Vlacq moet terug naar het 'Nauw van de Straat' (van Gibraltar) en dan naar Cadiz om de 'presenten van de Admiraliteit' op te halen. Vervolgens moet Vlacq als ambassadeur van de Admiraliteit en gezant van de Prins naar de Keizer van Marokko en aansluitend ook naar de Bei van Tunis; vervolgens naar Napels of Livorno

voor aanvulling van de etenswaren en voor verdere orders. De H.H.H.H.M.M merken nog op dat 'tot d'uitvoering van al het voorgenoemde een geruime tijd kon verlopen'. Zij zullen daarin gelijk krijgen: de rondreis zou nog bijna twee jaar duren. Livorno is erg belangrijk voor de uitwisseling van berichten. Bijland noteert dat brieven uit Amsterdam binnen 13 dagen in Livorno zijn: 'op Zondag en Donderdag komt die post aan. In omgekeerde richting wordt de post op Maandag en Vrijdag verstuurd maar de Maandagse brief blijft in Florence liggen en tegelijkertijd met de Vrijdagse naar Amsterdam gestuurd'.

Op 14 november komen de leden van de gezondheidscommissie bij de admiraal aan boord. Bij het afscheid nemen van deze heren wordt een saluut van 9 schoten gegeven en er staat weer een 3 maal joelende bemanning in het want. Er was 'accuraat 40 dagen quarantaine' aangehouden en die was nu officieel afgelopen. Vaak was die periode slechts 30 dagen. Nu is het echter langer door een actieve besmettingsgolf en door een verdachte kist met struisvogelveren, die door Vlacq uit Algiers was meegenomen. Vervolgens vernemen de kapiteins van Vlacq dat hij 'het goed vond dat niemand bij de gouverneur enige visite zou afleggen'. Dit in verband met een protocolair geschil met de gouverneur. Dit betekent 'dus' dat een bezoek niet mogelijk is en Bijland noteert 'we misten op die manier een fraaie ontvangst'. Wel wordt met de sloepen - in staatsie en in volgorde van rang - afgevoerd naar de consul. De groothertog en hertogin van Toscane bleken enige dagen tevoren in Pisa te zijn aangekomen om er de winter door te brengen; die zou er namelijk gematigder zijn dan in Florence. De groothertog blijkt 'veel vermaak te hebben in schepen' en informeerde hoelang de quarantaine nog duurde daar hij de schepen wil bezoeken. Daar de periode net was verstreken resten slechts de protocolaire besommeringen. Een directe introductie via de gouverneur van Livorno was niet mogelijk door de reeds genoemde 'brouillerie'. Vlacq moet dus naar de normale audiëntie gaan om een afspraak te maken en op dinsdag 15 november gaat hij met zijn kapiteins in twee koetsen naar Pisa om te vertellen hoe vereerd hij is door dit aangekondigde bezoek. Een domestiek van de consul fungeert als gids en hulp. Het betekent vroeg op en om 7 uur al op weg want de audiëntie wordt van half elf tot elf gehouden. Bij het paleis in Pisa presenteren alle schildwachten het geweer en Vlacq wordt met zijn kapiteins naar een antichambre geleid. Bij voorrang kunnen zij door naar de audiëntiezaal, waar de hertog van zijn troon komt om met Vlacq te spreken 'zulks in het Frans, hetgene de Hr Vice Admiraal wat gebrekkelijk sprak'. De kapiteins kunnen niet aan de hertog worden geïntroduceerd en worden in algemene zin toegesproken. Vervolgens wordt de groep weer uit de kamer en uit het paleis geleid. Vlacq bleek echter tijdens de audiëntie in het geheel niet over het bezoek aan boord te hebben gesproken en had dus ook vergeten te vragen naar de hertogelijke aankomsttijd. Na de 'rariteiten van Pisa, die eenige die mede reisden niet gezien hadden, besigtigd te hebben', gaan ze naar het logement Locandiere Gesparo in de Piazza San Martino 'alwaar spoedig een slegte maaltijd gedaan hebbende' en vervolgens weer naar Livorno terug. Later heeft Bijland vernomen dat Vlacq eigenlijk ook op audiëntie bij de hertogin moest gaan en bij de hertog blijven eten. Vlacq had echter tevoren al gezegd dat hij niet wilde blijven. Bijland noteert 'we misten zo ook een gala in de Opera' en merkt op dat onder de dames van het hof zich bevinden 'de gravin van Thurn, opperhofmeesterin van H.Kon.H., dochter van baron Reischhoek in 's Hage en zuster van Marquisa de Puente Fuerta, ook nog een ongetrouwde zuster, doch door deze toevallen geene gezien'. De hertog bleek verbolgen over dit snelle vertrek en laat via de gouverneur van Livorno weten dat de Admiraal direct kan vertrekken en niet op zijn bezoek hoeft te rekenen daar hij niet meer zal komen. In de namiddag wordt echter van de Phoenix het sein gegeven voor een 24 schoten saluut ter ere van de naamdag van de groothertog.

Op 17 november blijkt Vlacq ernstig ziek te zijn met hevige koorts en hij kan niet aan boord komen. Op de schepen worden na zwaar weer de zeilen gedroogd en er wordt water en brood ingenomen. Op 18 en 19 november wordt met de sloep brandhout gehaald: 'de prijs was als vanouds; wind O, lugt met weerlicht in 't Noorden, d'Admiraal was beter'.

Op 23 november is er weer een zware storm op de reede en een dag later worden 3 salvo's van 24 kanonnen afgevuurd voor de geboortedag van de groothertogin. Op 27 november wordt via een in Pisa wonende koopman vernomen dat, indien alsnog een verzoek aan de groothertog wordt gedaan om aan boord te komen, uitvoering toch mogelijk is. Kapitein Reinst wordt afgevaardigd om naar Pisa te gaan, waar hij de nacht overblijft. Op 28 november is het wederom slecht weer en er moeten nu zelfs nieuwe zeilen worden aangeslagen. Op 1 december is het dan zover en er worden instructies voor de ontvangst gegeven:

'De ondergetekend capiteyn ordonneert hiermede uyt naam van den hoogh Edelen gestrengen Heere Vice Admiraal Roemer Vlacq commanderende en chef's 'slands Esquadron om de capityn Lod Grave van Bylandt omme bij het aan boord komen van sijne Koninklijke Hoogheyd de Groot Hertogh van Toscanen het volk op de rhaas te laten paraderen en de marsch te slaan en te salueren met een en twintig schooten in het comen en van boord gaan, sullende beginnen te schieten als het derde schot uyt het schip van de capityn van der Does is gedaan...'

Door het slechte weer kan de groothertog echter niet aan boord komen. De volgende dag worden allen uitgenodigd om bij de gouverneur te komen. De groothertog komt daar ook en kondigt aan dat hij nu naar de schepen wil gaan. Ieder spoedt zich naar zijn schip en werkt volgens rang het saluut af. De groothertog blijft een kwartier op het schip van Vlacq en 's-middags volgt een maaltijd bij de gouverneur. Daarna vertrekt de groothertog in een koets met 6 paarden weer naar Pisa.

Via Cadiz naar Marokko

Op zondag 4 december geeft Vlacq opdracht om naar Malaga te varen maar de wind maakt het pas halverwege januari 1769 mogelijk om via Tanger en Gibraltar naar Cadiz te zeilen om de 'presenten' voor de Keizer van Marokko op te halen. Op 1 maart wordt Cadiz bereikt en op 8 maart wordt met veel vertoon de verjaardag van de Prins gevierd. Er wordt ook een officieel bezoek gebracht aan de Spaanse admiraal Navarro 'de Admiraal niettegenstaande hij vijf a zesentagtig jaar bereikt heeft, was nog zeer present en wel, ik vond hem zelfs beter dan in 't jaar 1765'.

Bij het aan boord nemen van brandhout breekt een takel en komt een blok op het hoofd van Bijland's schipper Andries Belder. 'Na vele aderlatingen heeft mijn oppermeester operatie verrigt, dog hij had weinig moed op de patient' en de volgende dag is Belder overleden. Er moet een lijkschouwing komen 'de volgende dag moesten de Meesters der andere schepen aan boord komen om de bekomen wonden te bezigtigen. Zij bevonden dat het onmogelijk was die persoon te herstellen: de naad van het voorhoofd was ver ontweken, de harsepan gebarsten en er was een splinter in waards'.

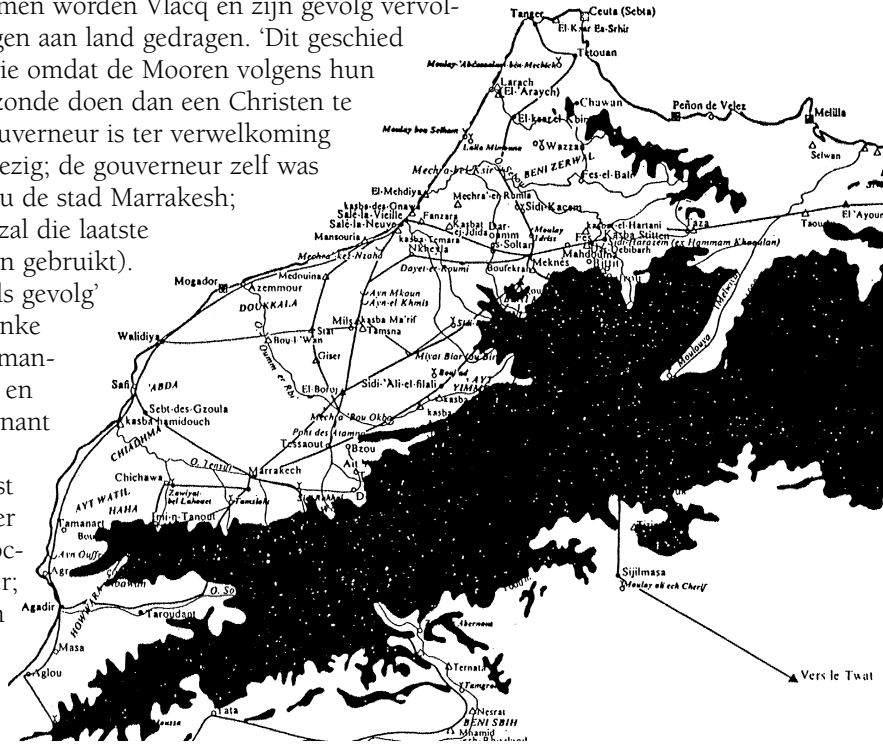
Op 18 april vertrekken de schepen naar Marokko.

Op 26 april komen de schepen in de baai van het stadje Safi aan en gaan voor anker. Vanaf dit punt wordt overgestapt naar het reisjournaal van Vlacq's schrijver Dirk Bogaard en ter oriëntatie is in afbeelding 4 een kaartje van het 18e-eeuwse Marokko opgenomen.⁸

Op 30 april vaart Vlacq met zijn gevolg in sloepen naar land, terwijl er 15 saluutschoten van zijn schip werden afgevuurd. Aan landkomen is echter door de zware branding gecompliceerd: van de sloepen moet eerst worden overgestapt op Moorse barken, nabij

het strand aangekomen worden Vlacq en zijn gevolg vervolgens uit de vaartuigen aan land gedragen. 'Dit geschied door de Joodse Natie omdat de Mooren volgens hun geloof geen groter zonde doen dan een Christen te dragen'. De vice gouverneur is ter verwelkoming op het strand aanwezig; de gouverneur zelf was in 'Marocco' (dus nu de stad Marrakesh; ter verduidelijking zal die laatste naam verder worden gebruikt).

Met Vlacq reizen 'als gevolg' mee: de kapitein Binke Carl Boers, de commandeurs Pieter Testart en Pieter de Veer, luitenant Antoni Hendrik Staring, de adelborst Eckhart, de schrijver Dirk Bogaard en doctor Jacobus Brouwer; verder een kok, een ondermeester en 7 andere domestieken. Er wordt een lange reis door Marokko voor-

Afb. 4: Kaart van het 18e-eeuwse Marokko.

zien: eerst naar de Keizer in zijn paleis in Marrakesh en aansluitend langs de westkust naar het veel noordelijker aan de Middellandse Zee gelegen Tetouan. Daar zullen de schepen ook naar toe gaan maar tot die tijd blijven ze in Gibraltar.

Van Safi naar Marrakesh

In de poort van Safi hangt een 'metalen' klok veroverd op de Portugezen; de inwoners zijn er erg trots op: voor ieder die passeert wordt geluid. De stad 'wil niet veel zeggen, huizen meest alle slecht alleen die van de onze en van de Franse Consul hadden enig aanzien'. Er wordt gelogeerd in het huis van die Hollandse consul-generaal, de heer Laurens Counclair. De consul had brieven ontvangen dat de Alcaïde Abdala, de gouverneur van Ramalie, reeds op weg was met een escorte ruiters en de paarden voor de ambassadeur en zijn gevolg. Op 1 mei komen zij aan: '25 ruiters, 14 handpaarden, lastbeesten en tenten voor onderweg'. De Keizer had ook orders gegeven dat alle inwoners van Safi het geweer moeten presenteren en dat als er 100 kanonschoten voor de Franse ambassadeur waren afgevuurd er nu 200 voor 'Z.E. de Ambassadeur' moeten komen als blijk van eerbied. Uitvoeren van die order blijkt niet mogelijk daar er in Safi slechts 10 of 11 stuks geschut te vinden zijn. De tent voor Vlacq was gezonden door Mulei Idris, een neef van de Keizer en is van binnen 'met rood en blauw saai behangen, zeer groot en met een marquise bedekt'. Bij de tenten voor het gevolg ontbreekt de zijden luxe: zij zijn maar 'van simpel doek'.

Op 2 mei om elf uur komt de Alcaïde Abdala om 'Z.E. (Vlacq) een visite te doen. Hij zat op een schoon wit peerd met vergulde stiegbeugels, sporen, messen en kruithoorn en was op zijn Moors prachtig gekleed met heel fijnen haïk om 't lijf gehangen'. Hij is vergezeld 'van een Jood Samuel Zumbal, zijnde een doortrapte kerel'. Uit naam van de

Keizer wordt Vlacq in het Frans toegesproken: 'Monseigneur Vlacq, je viens ici de la part de la Majesté Imperiale, mon maitre, pour vous faire un compliment et vous souhaiter le bien venu'. Vlacq bedankt en vraagt hoe de Keizer het maakt; vervolgens wordt aangedrongen op een spoedig vertrek maar Vlacq wil eerst de schepen nog van etenswaar voorzien. Dit gaat wat vertraagd: met verbazing wordt van het strand naar het eskader gekeken als dit zonder Vlacq's orders onder zeil gaat en verdwijnt. (Uit de scheepsjournalen blijkt dat er een vervelende stroming was en dat meer afstand van de kust moest worden genomen). Pas twee dagen later komen de schepen weer bij de kust terug en worden zij alsnog van etenswaren voorzien. Op 9 mei zeilt het eskader af naar Gibraltar.

In afwachting van het vertrek naar Marrakesh wordt er buiten Safi gewandeld of 'wat voor plezier gereden op zeer goede paarden maar met ongemakkelijke harde zadels'. Zeer vroeg op 10 mei wordt alle bagage en de geschenken op 30 muilezels en 14 dro-medarissen geladen. Begeleid door de tien voornaamste mannen van Safi en het gevolg van de gouverneur beginnen om 1 uur 's-middags in totaal 90 mensen aan de reis naar Marrakesh. Na anderhalf uur rijden over een redelijk vruchtbare vlakte wordt stilgehouden om de Moorse cavalerie te laten exerceren: 'met geladen geweer reden zij zo hard mogelijk op ons af, schieten hun geweer af en houden hun paarden met een ruk in, waardoor de paarden zeer hard in de bek worden'. Om 5 uur wordt het eerste kamp ingericht en worden - net als op de volgende dagen - '2 schapen, hoenders en eyeren etc' ontvangen.

De volgende morgen wordt al om 4 uur opgestaan, ingepakt en vertrokken: 'we rijden door grote valleien maar worden door hitte zeer geincomodeerd en gehindert door dorst'. Het water is nauwelijks drinkbaar maar soms wordt melk gekregen van de Arabieren langs de weg. Om 3 uur wordt een tweede kamp ingericht nabij een zoutmeer. Opgemerkt wordt dat dit zout niet kan worden vervoerd: een scheepslading bleek bij aankomst in Holland bedorven of gesmolten te zijn. 's-Nachts is het erg koud met veel dauw. Op de 11de mei weer vroeg op, pas uren later volgt het ontbijt 'in een kreupelbos bij een riviertje met zeer goed water'. Later wordt het zeer slecht weer met storm en hevige regenval. Bij het derde kamp liggen enkele armoedige dorpen van Arabieren: 'zeer robuuste mannen, de kinderen lopen tot hun 10de heel nakend waardoor het eerder negers dan blankgeborenen lijken'. Vlacq's tent waait om doordat de stok breekt:

Afb. 5: Een rijdende en schietende ontvangst.

'ook bij andere tenten veel ongemak'. Door het slechte weer kan de volgende morgen pas om 9 uur worden vertrokken. Ondertussen stelt de Alcaïde alles in het werk 'om de Ambassadeur te plaisiren; hij bleek een vrolijk man. Wij zagen eens een van zijn ruiters zijn geweer afschieten en zijn kruithoorn vuur vatten, de kleding vloog ook in brand en de ruiter is van paard gesprongen en heeft alles uitgetrokken; zich niet beseerd'. De tocht gaat nu door uitlopers van het Atlasgebergte 'vreselijk hoog en met sneeuw

bedekt'.⁹ Uiteindelijk wordt het vierde kamp bij de rivier de Tensif ingericht, op nog maar anderhalf uur gaans van Marrakesh. Vlacq krijgt er 'als present 2 ledere sakken met zoete en zure melk en een schotel koeskoes op de Moorse wijze klaargemaakt: in het midden enige stukken gekookt kalfsvlees en boerbonen en bedekt met koeskoes van het fijnste meel gemaakt tot korrels als rijst. Het geheel was redelijk goed van smaak'. Op 14 mei wordt Vlacq verwelkomd door de heer Rillet, een voormalig koopman uit Amsterdam, die nu in Marokko woont. Hij meldt dat de 'voornaamsten Groten van het land' hen tegemoet zullen komen. Er wordt verder gereden door een fraaie vallei met dadelpalmen. Via een lange brug van 20 bogen 'redelijk breed en zwaar gebouwd' wordt de rivier overgestoken. Verderop kunnen ze slechts langzaam voortkomen: 'alle Groten van het rijk, zo'n 400 ridders, kwamen op ons af en reden al schietend om ons heen'. In afbeelding 5 wordt een indruk van een dergelijk spektakel gegeven. 'Alle waren kostelijk gekleed, behalve de oom van de keizer die slecht gekleed op een muilezel reed. Onnoemelijk was het aantal Mooren dat ons te voet of te paard omringden: in het gedrang werd één Moor onder de paarden vertrappt. Verder nog een trouw Moorsche comedianten, die op eenige instrumenten speelden'. Na het oversteken van nog enkele hardstromende riviertjes met tot paardenbuik in het water, komen zij in de stad Marrakesh aan 'half verstikt van dorst en hitte'. De muren waren oud en vervallen, op een groot plein was weer oponthoud door in cirkel om ons rijdende en schietende ruiters maar zeer mooi om te zien. Wij kwamen bij gesloten poort waar alle Groten van het rijk in 2 rijen stonden opgesteld met in het midden de Bassa Ben Abaram, de Goeverneur van de stad en de groot ceremoniemeester van het rijk: op fray paard en kostelijk gekleed. Onder voortdurend geroep "Nama farma sidi" (lang leeft de keizer) werden we de poort door geleid. Kwamen op grote vlakke met mooi lusthuisje van de keizer en na andere poort bij ons logeerplaats: een zeer grote tent weer met rood en blauw saai behangen. Na verfrissen de tuin bekeken: zeer mooi'. Het gevolg van Vlacq logeert weer in dezelfde tenten als al tijdens de reis waren gebruikt.

Op bezoek bij de Keizer

Mevrouw Rillet is er om het gezelschap te verwelkomen. Ook komen er diverse kooplieden op bezoek. Samuel Zimbal komt vertellen dat hij de Keizer heeft gemeld dat men was aangekomen: 'dewyl Z.E. een Hollander was, en de Hollanders de Natie was, daar hij het meeste van hieuw, hij dierhalve aan die natie alle plaisir van de wereld zou doen'. Zimbal verwijst ook naar Engels bezoek: zij hadden brieven van de Koning overhandigd en van de Keizer een leeuw én een tijger cadeau gekregen. 'Na om 10 uur s'avonds gesoupeerd te hebben zijn we gaan slapen, dezen dag zeer gefatigueerd zijnde door de zware hitte die wij uitgestaan hadden'. Boers, Testart en de Veer slapen in één tent; Staring, Eckhart en Brouwer in een andere; de schrijver Bogaard slaapt bij de vice-admiraal in zijn tent.

'De volgende morgen schikte ieder zijn zaken wat in order'. De Keizer had gevraagd wie de ambassadeur was en als antwoord gekregen 'een man van d'eerste distinctie welke kwam om Z.K.M. de genegenheid te betuigen van de Staat, om vrede te onderhouden en om zijne brieven te overhandigen. Dit was de Keizer zeer aangenaam en Z.E. was welkom. Wij hielden ons gereed en gingen bij de Engelsen op bezoek'. Zij logeerden bij twee Denen, die toezicht hielden op de keizerlijke tuin en gebouwen. 'Wij gingen ook een glas punch bij mevrouw Rillet drinken. Z.E. bleef echter tehuis wijl het de manier was dat Ambassadeurs niet uit hun logement kwamen alvorens audientie bij de keizer gehad te hebben'.

De heer Rillet liet een rekening zien van de keizerlijke betaling aan de soldaten: 20.000 Moorse ducaten van f 3:7:0 ieder. Hij had die dag 'ook 151.900 harde pesos ontvangen

van de Christen kooplieden, dus men begrijpe hoe groot de inkomsten van Z.K.M. moeten zijn van het hele rijk’.

Diverse wijsheden worden uitgewisseld en in het reisjournaal genoteerd:

- ‘- Ons werd verteld dat er een wet onder de Mooren is dat wanneer de keizer een belegerde stad niet kan bemagtigen, hij er toch moet blijven: zo zou door zijn grootvader het nieuwe Fez naast het oude zijn opgebouwd.
- De Mooren in zekere gelegenheid, daar wij gemeenlijk ons van een stuk papier bedienen, zij zulks nooit gebruiken, maar een steen of iets anders, omdat zij vrezen dat misschien een woord van haar wet op zodanig papier mogt staan.
- Ingevolge een andere wet der Mooren mogen deselve vier vrouwen hebben en zoveel bijwijven als zij onderhouden kunnen. Hij moet echter beurt bij beurt bij een zijner Egtvrouwen snachts slapen; anders kunnen zij zig daar over beklagen: men zegt dat zij alsdan regt verkrijgen, ’t gene in andere zaken zelden of nooit gebeurd.
- De Joden welke maar één vrouw mogen hebben, kunnen derselve wegzenden na 7 jaren met deselve getrouwd te zijn geweest en een andere nemen, zo zij geen zoon bij derselve gekregen hebben.
- Daar was hier te Marocco een Jodin genaamt la Dona, die zeer mooi was. De Keizer van de schoonheid van dat meisje hebbende horen spreken wilde haar in zijn Serrail hebben. Alsdan zij Moors hebben moedende worden, lieten de Joden haar echter gauw trouwen omdat het geen exempelman was dat deze Keizer een getrouwde vrouw zou nemen’. Het vervolg geeft een andere wending aan dit verhaal:
‘Men zeide ons dat zij niet heel onvriendelijk was als men aan de Moeder 40 harde stukken gaf, dog dewijl 40 harde stukken een aanzienlijke som geld is had niemand veel trek daartoe’.

Op 17 mei wordt gemeld dat de Keizer ’s-middags audiëntie zal geven. ‘De presenten werden van het huis van de Heer Rillet naar de tuin gebracht en de brieven, benevens een doosje met horologies, Brasseletten en ring in een zijde neusdoek gedaan; smiddags op 7 muilezels geladen. Om 5 uur konden wij op audientie komen. De Ambassadeur met zijn gevolg, voorafgegaan door de Alcaïde Abdala en een escorte van 20 man infantry met geweer op schouder. Wij passeerden een poort in de muren van het casteel, vervolgens een grote vlakte alwaar enige duizenden Moren naast malkander in een vierkant op hun hurken zaten en naar buitenste poort van paleis. Wij bleven wat achteraf en de Groten bleven bij ons. Van verre zagen wij de stal van de keizer benevens twee magazijnen en twee tuinen. Nadat wij een uur hadden gewacht en de Moren 2 a 3 maal waren opgestaan omdat zij dachten dat de keizer kwam, reed de keizer de poort uit waarop ieder opstond en wij de hoeden afnamen. Weer galmde het “Nama farma sidi”.

Uitgelegd wordt dat het de gewoonte bij de Moren is om de Keizer in draf te naderen of verlaten. Enkele gevangenen met korte kettingen tussen hun benen en met de armen aan elkaar vastgebonden moeten dit ook proberen om zo om genade te smeken: ‘Belachelijk om de pasturen te moeten zien’.

De geschenken worden door de Keizer beoordeeld en vervolgens afgevoerd. ‘Eindelijk kwam men d’Ambassadeur waarschuwen dat de keizer hem wagtete waarop alle tot voor zijn paard gingen. De Alcaïde nam de Ambassadeur bij de hand en bracht hem tot bij des Keizers paard. Agter Z.K.M. stond een Moor met deselves zwaard het welk zeer rijk en fraai uitzag en agter deselve de soldaten met geweer op de schouder. Verder waren we omgeven door de Groten. Voor de Keizer nog twee Moren met zeer lange lanssen, wat agterlijker en dwars nog een Moor met rood en groen gebloemde parasol op een lange geschilderde stok. De parasol is een keizerlijk teken welke aan geen mens

geoorloofd is te dragen. Verder nog twee pages met ieder een fijne linnen doek in de hand om de vliegen van zijn persoon en paard af te houden. De keizer is een zeer lang en gezet manspersoon, redelijk blank; heeft een zeer majestueus wezen en ziet nogtans zeer scheel; een weinig ingevallen wangen en een heel grote baard. Hij is genaamd Mahomet Ben Abdala, was zeer effen gekleed en had een tulban op en een Haik van zeer fijn linnen om het lijf geslagen. Hij zat op zeer fraai zwart paard met vergulde gespen, sporen en stiegbeugels. Zadel en borst was overdekt met groen fluweel en met goud borduurd. Hij had Oranie pampoechis aan (na gedachten om zich van de Moren met altoos gele, vrouwen met rode en Joden met zwarte te onderscheiden). De ambassadeur hem gezegd hebbende dat hij uit naam van de H.H.H.H.M.M. en zijne Hoogheid de Heer Erfstadhouder kwam om Z.K.M. te complimenteren, waarop brieven werden overhandigd. Er is slechts een afbeelding van de voorganger van deze Keizer bekend en die is als afbeelding 6 gereproduceerd.¹⁰

Afb. 6: De vorige Keizer van Marokko: Mouley Abdallah.

Vlacq spreekt in het Nederlands naar de consul, die in het Frans vertaalt naar Zumbal, die vervolgens de boodschap in het Arabisch aan de Keizer overbrengt. 'Z.K.M. bleek zeer verheugd te zijn met de komst. De brieven werden weer aan de consul overgedragen om in het Arabisch over te zetten'. Er volgt een wat pijnlijk moment: de Keizer had de vorige geschenken van de H.H.H.H.M.M. teruggestuurd. Hij had liever geld gehad en ook gemeld dat gezant Perini enige zaken voor hem had gekocht, die hij duur had moeten betalen. Vlacq antwoordde dat daarvan niets in zijn instructie stond en dat Perini geld had gehad om juist passende geschenken te kopen. Waarop de Keizer slechts naar Perini wees: 'daar staat hij'. Vlacq mag dus zijn eigen conclusies trekken over een door de Keizer gewenste regeling.

Na nog enige uitwisselingen zegt de Keizer dat hij zal doen wat de H.H.H.H.M.M. begeerden, 'warop wij een buiging maakten en gesamenlijk heengingen, Z.K.M. nog zeggende "Bono Flamingos Bono". Nog is op te merken dat op al wat de keizer zegt de Groten telkens zeggen "Mema sidi" (dus ja mijnheer).

'Op visite bij Mevrouw Rillet kregen we een kopje tee'. Mevrouw Rillet ofwel Benigne Terriste, blijkt uit Frankrijk te komen en werd op zee door de Saletijnse rovers tot slavin gemaakt; zij was onlangs vrijgekocht en met Rillet getrouwd. Onderwijl liet de Keizer de lijst van presenten halen en Zumbal bij zich komen. 's Avonds om halv tien werd conferentie gehouden tussen de Alcaïde, Ambassadeur, Consul, Heer Rillet en Zumbal. Z.K.M. bleek zeer verwonderd dat geld dat hij zijn geld achtte, niet was gezonden en dat hij het alleen maar terug had gezonden om wat anders te krijgen. Na harde debatten besloot d'Ambassadeur om geld, 10.000 harde pesos ofwel f 25.000, te zullen geven'.

De volgende dagen wordt toestemming voor het reizen naar de stad Tetouan geregeld en een route uitgezocht 'zonder rivier te passieren op opgeblazen huiden, dat de Admiraal niet wilde risqueren'. Op een middag stortte een molen in 'bij de Joden buurt waar ook Christenen wonen, een wijk vol ruïnes en splonken. Mensen die de ruïnes van

Lissabon na de aardbeving hebben gezien kunnen zich er een goede voorstelling van maken. Het krioelt hier in alle huizen van ongedierte als slangen, scorpioenen e.d. De grootste plaag vormen echter de vliegen’.

Er wordt nog een bezoek gebracht aan Prins Mulei Idris, ‘een lange magere man met slegte geelachtige kleur, dewijl hij een al te groot liefhebber der vrouwen was’. In het journaal wordt een complete beschrijving van zijn huis en tuin gegeven. Naderhand wordt nog het vorige jaar bij Mastagan op de Portugezen buitgemaakt geschut getoond: drie mortieren waren in Amsterdam gemaakt. ‘Vervolgens twee leeuwen gaan zien: zeer groot in gemetselde kuil en hokken die worden schoongehouden door Joden. De leeuwen zijn er aan gewend en doen hen niets. Ook nog de tuin van de keizer mogen zien: heel fraai, paden met kalk en steen vastgestampt en vele perken, enige met bloemen, in andere groente, in andere garnaat en appelbomen, rondom gemetselde goten en stromend water. In de lane enige priëlen en een galdery met klein 3 wielig wagentje waarin de Keizer zich door slaven laat voorttrekken wanneer hij moe was. In het midden het kleine Tresoor met presenten en vele zakken met geld. Men zegt 1000 Moorse dukaten in iedere zak, zodra er 100 zijn gaan ze naar het grote Tresor waar ze nooit meer uitkomen’. Er wordt in het journaal nog veel meer beschreven o.a. warme en koude baden waarmee een derde bad op de gewenste temperatuur wordt gebracht.

Op 19 mei wordt gemeld dat de geschenken ‘zeer aangenaam waren’, maar tegelijkertijd moet Vlacq een door de Engelsen aan de Keizer gegeven kistje parfum beoordelen: dit is een tactische aanwijzing dat er bij een volgend bezoek ook dergelijke presenten bij moeten zijn. Op 26 mei wordt namens de Keizer geïnformeerd of het waar is dat er munitie naar Algiers was gestuurd. Een dergelijk verzoek van hem was namelijk eerder geweigerd. Ook dit kan Vlacq naar behoren uitleggen. Bij het uiteindelijk afscheid is er toch nog een probleem: er zijn geen geschenken meer, alles is namelijk bij aankomst al uitgedeeld. Besloten wordt om alsnog 2 staven goud ‘ter lengte van pijplak’ en met waarde van *f* 1500 te kopen en die te gebruiken. De afscheidsaudiëntie staat op de 29ste mei om acht uur ‘s-morgens gepland, de Keizer laat echter tot zes uur ‘s-avonds op zich wachten. Er zijn geen problemen en de Keizer heeft voorlopig ook niets meer te melden aan de H.H.H.H.M.M., indien nodig zal dit nog via de consul gebeuren. Hij wil nog wel wat zeekaarten, maar die heeft Vlacq niet bij zich; in plaats daarvan krijgt hij een astrolobium en een globe. Na anderhalf uur wordt afscheid genomen.

Op 30 mei wordt ook afscheid genomen van enkele begeleiders. Vlacq geeft de Alcaïde als dank voor de goede zorgen een gouden horloge, een paar pistolen en 800 harde pesos. Intussen komt in brieven aan H.H.H.H.M.M. nog de bevestiging dat de Keizer problemen had gehad met de vorige geschenken maar dat de ‘nieuwe presenten en de persoon van d’Ambassadeur hem bevielen omdat het een brave man was’. De brieven zijn op perkament met goud geschreven en in een met goud doorweven zijden doek gewonden.

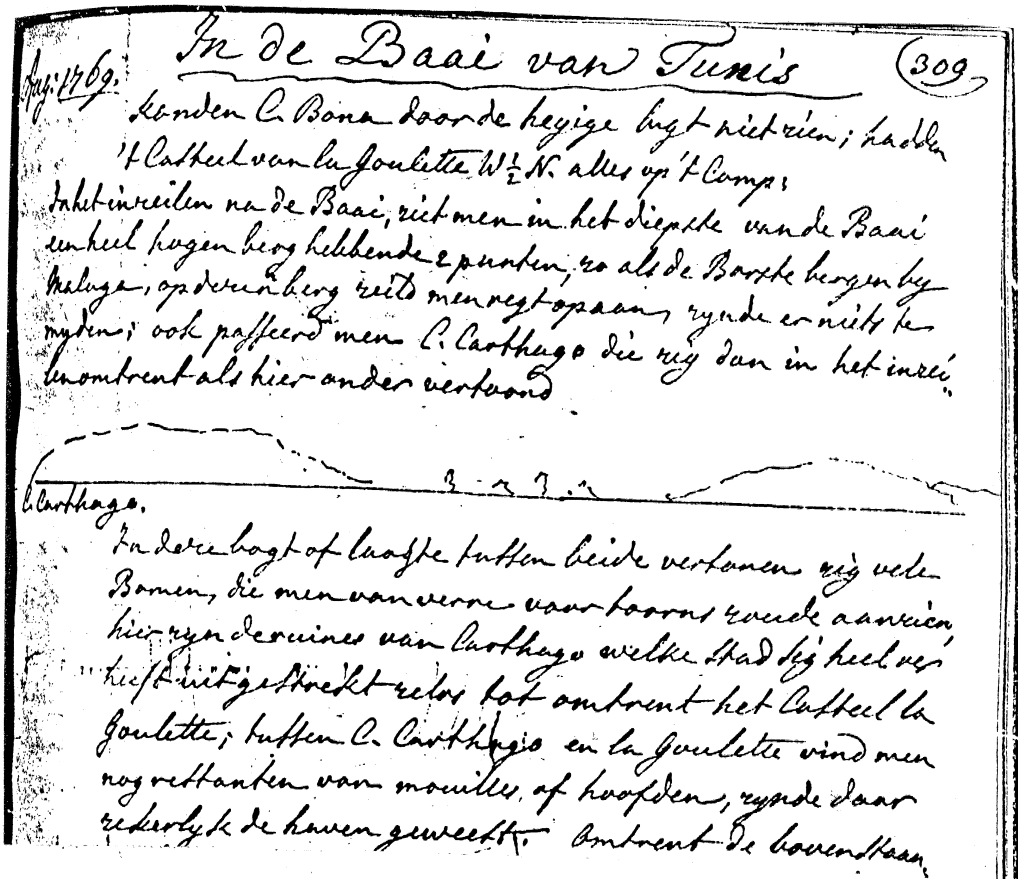
Op 31 mei gaat Vlacq met twee van de Keizer gekregen paarden op weg naar de kust. Op 7 juni komen ze bij de net verwoeste stad Mastagan aan (in 1506 gesticht door Portugese Moren en in 1769 heroverd; nu El-Jadida). Vervolgens naar Azamor (nu Azemmour) aan de rivier Omirabi. Op 10 juni gaat men al vroeg op weg naar Salé aan weerszijden van de rivier Dayet Roumi (nu aan de zuidzijde Rabat en aan de noordzijde Salé): ‘de stad ziet er veel beter uit dan Safi, Azamor of Marrakesh’. Op 24 juni wordt weer doorgereisd; bij het afscheid krijgt Vlacq 24 velletjes geel leer en een vliegenwaaier cadeau.¹¹ De tocht gaat nu door het voormalig Spaanse gebied Mamora naar Larache (nu Al Alraish). ‘Bij het rijden gezeten op onze hengsten door een moerassig land met

vele kuddes merries hadden wij somtijds vermaak als onze paarden losbraken "om voort te gaan". Op 3 juli wordt de stad Tetouan, gelegen aan de rivier Boscha, bereikt. In de 18e eeuw was hier een voor grote schepen toegankelijke haven. Het blijkt ook een echte stad: er zijn 30 moskeeën, 6 poorten en zeer veel winkels. Op 12 juli komen er officieren van het eskader aan land, maar door de sterke wind komt Vlacq pas de 14de terug aan boord van de Phoenix. De dag erop vertrekken de schepen na deze tocht van 2 maanden en 16 dagen door Marokko.

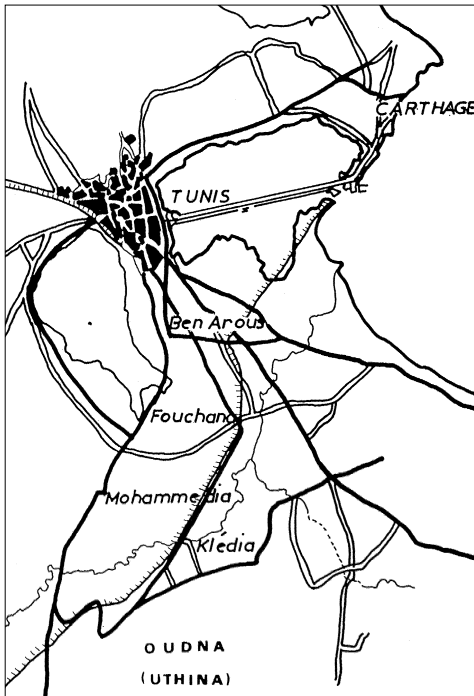
Via Malaga naar Tunis

Via een korte stop in Malaga gaat de reis nu naar het derde Barbarijse land Tunis en wordt het journaal van Bijland weer gevolgd.

Eind augustus 1769 naderen de schepen de Tunesische kust. In afbeelding 7 is een fragment uit Bijland's journaal voor maandag 28 augustus overgenomen met zijn schetsje van de toegang tot de baai en het zicht op Carthago. 'In deze bogt of laagte vertonen zich vele Boomen die men van verre voor toorns zoude aanzien, het zijn de ruïnes van Carthago...'. De 29ste zien zij 'voor de 3de maal een grote Comeet in het OZO. De staart omtrent tot ZZO zig uitstrekkend, derselve stond tussen de Reus en het zevengesternte'. In het kanaal bij La Goulette gaat men voor anker. In afbeelding 8 is een kaartje opgenomen met de situatie rondom Tunis. In de 18e eeuw lag Tunis (nu de Medina) vele kilometers landinwaarts aan een meer. Het was met een kanaal en een weg met La Goulette verbonden (nu de Avenue Bourguiba).

Afb. 7: Pagina van Bijland's journaal met tekening van de baai bij Carthago.

Afb. 8: Tunis en naaste omgeving in de 18e eeuw.

Vrijdag 1 september 'gingen we aan land en met 4 karren, in ieder derzelve 2 personen zijnde, na Bardo' (nu het museum) 'zijnde een Casteel omtrent 3/4 van Tunis aldaar in het Paleis van Aly Bey is. We vertrokken s'morgens 6 of half zeven dewijl het dan koeler is. Deze rijtuigen zijn karren omtrent als bij ons, de huid is met riet bedekt en daar over word een tapijt gebonden, aan d'agterkant laat men het wat open wegens de warmte. Men legt er een kussen in, zo men er in zitten gaat of kan liggen. De knegte zaten op ezels; voor iedereen heeft men twee muilezels, zijnde het agterste span en twee peerden voor uit'.

'Het paleis van den Bei heeft redelijk groot aanzien, men gaat een brede trap op, aan de regter zyde heeft men een groot vertrek, dit is de justitiekamer, waarin de Bey doen sat op een soort van troon; alle morgens is hij daar tot omtrent 11 uren. Regtuit gaande komt men op een grote binnenplaats met marmere gevloerd, rondom een gallery rustende op marmere pilaren, zijnde er 7 bogen over d'ene zijde en 8 bogen, en rondom is die plaats bebouwt. Zo haast we er kwamen, wierden we in een vertrek gebragt

zijnde dat van de Tresorier, moettende een tijd lang wachten, dewijl hij zich niet kon ontslaan van vele menschen die hunne zaken wilde voortbrengen. Het was er zo druk dat men er nauwelijks doorkon, dog er wierd ruimte voor ons gemaakt. Ondertusschen wierd ons in de kamer wat limonade gegeven. Uiteindelijk wierd in dat justitie vertrek audientie gegeven. Ordinaris moet men de schoenen uitdoen en pampoechis aandoen, dog de Consul had tevoren met denselven daarover gesproken dat dit niet geschiede. Ook was over het hand zoenen gesproken, dit deed de d'Admiraal niet, als ook de Capt. Reinst, dog ik'(dus Bijland) 'Nimwegen en anderen moesten het doen, gewende de Bey van sulck de omstanders te moeten doen. In die kamer komende heeft men twe rijen marmere pilare te getale 9 bogen daar men tussen door gaat, regt op de Bey aan. De Bey heeft een fraye Caftan aan met hermijn geboord, en ordinaris een paar pistolen naast hem behalve een ander geweer op het lijf. Aan wederzijden, heeft men vele banken de gehele kamer door waar vele menschen zaten. Aan de regter zijde van den Bey waren drie leuningstoelen, waarop d'Admiraal, de Capiteijn Reinst en de Consul zaten. De Admiraal (door vertolking van de Consul) maakte een compliment van Haar Hoogmogenden aan den Bey, onder verzekering van hoogagting voor zijn persoon, en hoezeer toe wenschte met hem een altoosdurende vrede te onderhouden waarna twe brieven door d'Admiraal aan denselven overgegeven wierde; d'ene van H.H.H.H.M.M. en d'andere van zijn hoogheyd de Prins'.

'Ondertusschen wierd een kop coffij gepresenteerd en wat da na gingen we weder uit de d'Audientie zaal, eerst weder de hand gevend. Voorts na dat we uitgeleid waren ging de Bey na zijn Serrail en liet zeggen dat we het gehele paleis konden gaan zien. Men heeft er nog zeer schone vertrekken, enige derselve ook om Audientie te geven en alle met fraai marmere voorzien. Het gebouw is door een Italiaan gemaakt. De Garderobe was een groot vertrek waar vele klederen, zadels en dergelijke waren en vele Caffetanen, alle met hermijn. Ook was er een vertrek gevloerd met fraye stene, die ze van een prijs' (dus een

gekaapt schip) 'hadden, waarop vele beelden van menschen en dieren waren. Dit is raar bij de Turken die anders geenderley beelden hebben willen. Nadat we alles gezien hadden vertrokken weder met onze fraye rijtuigen na het huis van de Consul, alwaar we nog een dag of tien gebleven zijn.'¹²

'Snamiddags deden we de contravisites bij de Consuls, die alle niet verre van elkander wonen. Gingen eerst bij d'Engelse die dicht bij de Poort van de Marine woond'¹³. 'Daarna bij de Zweedse die er omtrent tegenover woond, vervolgens ook bij de Siense en Raguserse; de Venitiaanse is altoos in het Paleis, konde daar niet gaan. Daarna gingen we ook in het hospitaal en vervolgens bij andere Paters zijnde Missionarissen. De Consuls hebben 5 dagen in de week een bijeenkomst, roulerende het zijnde s'Maandags, Dinsdag, Woensdag, Donderdag en Vrijdag. Zij komen omtrent halv 5 bij elkander, maken een partij tegen den donker is d'Assemblee gedaan, want hier bij avond weinig of niet over straat gegaan word, wordende vele plaatsen zelfs met poorten afgesloten. Zij eten zelden of nooit bij elkander, alleenlijk in de carnavalstijd gebeurd het dat ze samljik bij mekander souperen'. 'De etenstijd is hier om 12 uren s'middags en ten 8 uren s'avonds. Indien men wat wandelen wil of te paard rijden, diend men het in dit warme saison s'morgens heel vroeg te doen, s'avonds is er niet veel tijd om buiten de stad te gaan, wordende weinig na zons- ondergang de poorten gesloten.'

Op zondag 3 september worden er namens de Bei 25 ossen en andere etenswaren afgeleverd aan boord van de Phoenix. 'Het eerste gedeelte van deze presenten aan boord komende werd voor degenen die ze bragt, zijnde de eerste Renegat' (dus tot Islam bekeerde Christen) 'van de Bey, uit het admiraalschip 9 schoten gedaan. Deze Renegat zegt men zal met een dochter van de overleden broeder van den Bey trouwen. Hij is eens in disgratie geweest en een tijd lang gevangen geweest, zodat men voor zijn leven bevreesd was; anders zou hij een dochter van den Bey gehad hebben. Hij was een Griek; naderhand vernomen dat hij tot present voor het aan boord brengen der presenten 1000 Moorse piasters en een repetitie horologie begeerde, dog hij heeft zoveel niet gehad, alleenlijk heeft hij 500 piasters gehad.' De volgende dag wordt de etenswaar verdeeld over de vijf schepen: uit de nauwkeurige telling en naweging door Bijland blijkt dat deze verdeling niet al te gunstig uitpakt voor de hiërarchisch lagere scheepskapiteins.

'Alzo het water dat we gehaald hadden niet regt goed oordeelden, was aan den Bey gevraagd om water te halen aan een tuin derselver liggende een stuk weegs van het strand buiten kaap Carthago. Dit water is extraordinair goed, maar daar was nog geen voorbeeld van dat het aan enige Christen Natie was toegestaan; de Bey heeft het tog toegestaan. Het water wordt er door cameelen opgewonden uit een zeer diepe put en moet vervolgens met putsen in de vaten worden geschept. Het was moeyelijk om de vaten over het geel sand te rollen maar de grond is wat afaande'.¹⁴

'Op dinsdag 5 september vernomen dat de Bey de brieven die hij van de Admiraal bekomen had, de inhoud daarvan verstaan te hebben en te kennen had gegeven dat er niets van zijn zaak uitstond die hem meest van harte ging. Dit bestaat hierin: In het jaar 1735 of 1736 had een zijner voorzaten (zo ik meen zijn vader) aan onze Consul die er te dier tijd was, eenig geld geschoten ten behoeve van een coopman. Het bedrag was 17.796 piasters en de voldoening was al meermalen geesicht dog tot nog toe niet voldaan, nu was echter d'Admiraal tot dat einde hier komen gezonden om te zien of het bedrag gevonden zoude kunnen worden.

D'Admiraal nu vernomen hebbende dat de Bey begerig was er over te spreken stuurde de Consul er alleen op af om audientie te vragen. De Admiraal is vervolgens met de Consul en zijn schrijver na Bardo gereden met de ordinare kar, om met de Bey over die pretentie te spreken. Hij toonde met papieren aan dat hem zulks toekwam en dat hij het anders niet zou begeren en dus daarover niet te onderhandelen was'. Over de muntsoort is ook enig verschil van mening: de Bei wil niet in de nu geldende piasterwaarde worden betaald. Vooralsnog blijft het bij deze uitwisseling: de Bei 'ziende dat hij geld zou bekomen was wel tevreden'.

Op zaterdag 9 september 's-namiddags, gaat de consul weer naar het Bardo om met de Bei te praten. Teruggekomen besluit Vlacq er de volgende morgen ook heen te gaan, waardoor een voorgenomen tocht naar de ruïnes van Carthago moet worden uitgesteld. Daar de Bei er op blijft staan dat hij piasters 'met waarde zoals die geweest was' zal ontvangen, wordt Bijland naar een Franse koopman gestuurd om zich accuraat en met schriftelijke verklaring te laten informeren over de valutaveranderingen. De waarde van de munt bleek in de afgelopen dertig jaar flink in waarde te zijn gedaald. De 'voldoening als door de Bei gewenst', betekent nu een betaling van bijna 27.000 piasters.

Afb. 9: Romeins reservoir in Oudna, 19e-eeuwse foto.

Op maandag 11 september 's-morgens om vijf uur zijn Bijland en enkele andere kapi-teins' (maar zonder Vlacq) 'in twee karren Tunis uitgereden naar Odena' (het Romeinse Uthina, nu Oudna.) 'Deze stad is bij de Christen nog weinig tijds eerst bekend, men vind er meer overblijfselen dan te Carthago. O.a. een Amphitheatre waaraan verscheide poorten waren, twee derselve zeer groot, en een gedeelte der zitbanken rondom. Het heeft een regulier rond geformeerd met vele verwulfdn onder de grond daar men over heen rijdt. Er waren ook magazijnen, 7 naast mekander ca 120 voet lang en ongeveer 40

of 50 voet diep. Een familie Moren scheen er huis te houden'. In afbeelding 9 is een 19e-eeuwse foto opgenomen van die reservoirs.¹⁵ 'Op een andere plaats waren de overblijfselen van een kasteel, van d'ene zijde onder de grond en gesteund hebbende op 2 rijen pilare. Men vond er ook een soort ronde stenen kam die in gedachten een fontein zal geweest zijn. Rondom steene met allerhande figuren, vogels etc. S'middags in de magazijnen gegeten waarna we weer naar de stad toe reden'.

Tijdens dit bezoek maakt Bijland ook andere aantekeningen:

'Men ziet hier ook nog een considerabel end van de waterleiding die het water van de berg die men heel ver kan zien, naar Carthago bragt: die waterleiding is vreselijk lang geweest'.¹⁶ 'Aanmerkelijk is om de verwulfdn te zien, het cement dat in dien tijd gebruikt is geweest, was extraordinaris sterk. Al deze verwulfdn zijn niet gemaakt zoals bij ons te lande. Deze verwulfsels zijn alle van ongelijkvormige kleine steen en vaak zeer dun. Niettegenstaande ze niet zijn ontsien zijn vele nog in volkomen order. De Consul merkte op dat ook bij huizenbouw geen doorlopende gewelven worden toegepast maar gewerkt word met afzonderlijke bogen, de cement word warm aangebracht en binnen een dag was het mogelijk er boven verder te werken'.

Op zaterdag 16 september gaat Vlacq weer met zijn officieren in 9 wagens naar de Bei om nieuwe geschenken te brengen. Bij een bezoek op zondag 24 september om de 'pre-

tentie' weer te bespreken, heeft de Bei tegen de admiraal gezegd 'dat hij hoopte dat de vriendschap van H.H.H.H. M.M. mogelijk maakte dat hij enig buskruit zou krijgen. De Admiraal kon niet veel anders doen dan hem een vaatje of tien te beloven'. Per brief geeft Vlacq opdracht aan Bijland om dit buskruit af te leveren. De originele brief met Vlacqs lakzegel zat 15 jaar geleden toen wij met ons onderzoek begonnen, nog tussen de bladzijden 336 en 337 van Bijland's journaal geklemd. Het was duidelijk dat dit journaal de afgelopen honderd jaar niet of nauwelijks is ingezien: Vlacq's zegel heeft namelijk een diepe indruk gemaakt op tientallen bladzijden en zou gebroken zijn bij verplaatsing. Inmiddels is de brief met zegel apart opgeborgen. In afbeelding 10 is een foto van het lakzegel opgenomen: Vlacq's wapen met twee paarden aan weerszijden van een boom.

Afb. 10: Lakzegel van Roemer Vlacq.

Op 27 september levert Bijland het kruit af bij de Bei en eet er in zijn tuin. Op 30 september wordt met de sloep 'wat groente, meest pompoenen, calebassen, papekloten en piment tomaten gebracht voor poespas'. Er is ook nieuws: 'Van de Groten Heer' (dus van het Turkse rijk) 'is een bark met een Caffatan voor den Bey in Tunis aangekomen, dit is een ceremonie die alle drie jaar geschied'. De volgende dag worden 100 kanonschoten afgevuurd van de stad en de kastelen er omheen: 'men zeide dat het was om de goede tijding die met de bark van den Groten Heer was gekomen: een overwinning van de Turken op de Russen'. Op maandag 2 oktober is er de ceremonie 'waar de Bey de Caftan ontvangt en aandoet. Alle voornamen Turken zijn op het paleis en deezen dag word een gevaarlijke tijd voor de Bey gerekent, want zo iemand iets tegen hem wil ondernemen, dan werd dergelijke dag waargenomen'.

Op 2 oktober is Vlacq van plan om afscheid van de Bei te nemen maar het moet uitgesteld worden omdat de Fransen al op bezoek zijn. 'We verblijven met 30 personen bij de Consul. Alle officieren slapen in huis, waartoe vele matrassen naast elkander in de vertrekken werden gelegd. Dit langdurig verblijf van het Esquader zal de Consul veel geld kosten, zijnde te vrezen dat de H.H.H.H.M.M. hem niet veel en misschien niets zullen goeddoen. Zijn gehele tractement bestaat nogtans maar in f 2000 en f 2000 voor presenten waarvan hij rekening doen moet'.

Op maandag 9 oktober is er na enkele afscheidsrondes nog steeds onenigheid over het aantal schoten dat ter wederzijdse afscheidsgroet zal worden gebracht. Als prinselijk gezant vindt Vlacq dat hij recht heeft op meer saluutschoten dan gebruikelijk bij dergelijke bezoeken. Bijland noteert nog dat bij hun eerste bezoek aan het paleis een grote hoeveelheid rozenwater was opgemerkt, maar dat de hem bij de laatste audiëntie weer toegezegde flessen niet zijn gezonden: 'De Bey is extraordinair inhalende en overtreft de Keizer van Marokko zo het mogelijk is'. Donderdag 12 oktober is er dan eindelijk de opdracht om uit te zeilen en na enige problemen als door draaiende wind de baai weer in waaien, kan koers naar Livorno worden gezet.

Terug in Livorno en voorbereiding terugreis

Op 24 oktober 1769 wordt Livorno bereikt. De volgende dag 'zagen we de Comeet weer om 7 uur'. Op zaterdag 19 december laat Vlacq weten dat hij ziek is en niet mee kan naar Pisa om er de groothertog weer te zien. De andere kapiteins gaan toch in twee

koetsen en van Bijland kan alsnog zijn eerder gewenste ontmoetingen hebben; de volgende dag komen ze weer in Livorno terug.

Er zijn geen nieuwe opdrachten van de Admiraliteit en op 4 januari 1770 wordt aan de terugreis naar Nederland begonnen. Men heeft enorme vertraging door tegenwind en het lukt pas op 23 april om de straat van Gibraltar te passeren. Op 27 april komt men weer in Cadiz aan waar noodreparaties worden gedaan en geld voor transport naar Nederland wordt ingenomen.

Op 3 juni 1770 wordt er koers voor Nederland gezet, begin juli komt Engeland weer in zicht en begin augustus passeren de schepen Pampus en komen ze na een reis van bijna twee en een half jaar in Amsterdam terug.

De keizerlijke paarden hebben de lange tocht met vele malen in en uit de Phoenix taken, overleefd. Uit de boedelbeschrijving van Vlacq's boerderij en buitenplaats 'Zeeland' in Hazerswoude blijkt dat Vlacq paarden is gaan fokken. Zelfs zijn Marokkaanse tent duikt er op als 'grote Turkse linnen tent met zijn toebehoren'. In zijn woning aan de Turfmarkt stond een 'anticq marmere Beeld en 2 dito Lampjes in bakjes, opgegraven uit de zo gezegde ruine van oud Carthago'.

Ter afronding

Door gebruik te maken van enkele scheepsjournalen konden wij een indruk geven van de belevenissen van de Goudse vice-admiraal Vlacq als Hollands varende ambassadeur. Opgemerkt moet worden dat dit vooral komt door Lodewijk, graaf van Bijland. Zijn journalen zijn een genot om door te lezen: hij beperkt zich namelijk niet tot de notering van 'dorre' wind, positie of scheepszaken maar let ook op zijn omgeving. Zonder twijfel moet het hem zijn tegengevallen zijn dat hij niet mee kon gaan met Vlacq door Marokko, maar in zijn fraai ingebonden bundel journalen is gelukkig een copie van Vlacq's reisverslag opgenomen. Zijn kritische observatie van Vlacq voegt ook veel toe aan de indrukken, die uit krijgsraadverslagen of Goudse bronnen overblijven. Aan Bijland's opmerkingen over het achterhouden van rozenwater door de gierige Bei van Tunis moet echter worden getwijfeld. Waarschijnlijk heeft hij toch iets gemist: na het overlijden van Vlacq in 1774 werden in de wijnkelder van zijn huis namelijk '29 vlessen Orange- en rozewater' aangetroffen.

Noten

- 1 *'Vice-admiraal Roemer Vlacq: Bezoek van Prins Willem V en prinses Wilhelmina'*, Tidinge 18(2000)nr2 p85-98.
- 2 Amsterdams Scheepvaart Museum: inv.nr H36, J.P.V. Braam, 's *'Lands Oorlogschip Landscoon'* als gekleurde titelpagina van het schippersboek uit 1762/3. (Dit boekje is in 1988 tijdens een expositie in Den Helder gestolen; wij hebben nog een fotocopie van het boekje en een zwartwit foto van de titelpagina.)
- 3 Dit lijkt wat overdreven: De Plymouth Sound is berucht om zijn vele net onder het zeeoppervlak verborgen rotsen. Pas in de 19e eeuw werd een beschermende dam opgeworpen en een vernuftig navigatiesysteem aangelegd.
- 4 J. Mason, 'A view of the LongRoom and Baths with the country adjacent, near Plymouth', (1767, ingekleurd). Aanwezig in de Local & Naval studies Department van de Centrale Bibliotheek in Plymouth. (nr1 = Longroom, nr2 = baden, nr5 = bowling green en nr6 = St Nicolas Island)
- 5 De longroom is nog steeds aanwezig maar is nu ingepakt tussen de 19e eeuwse kazernes van de Royal Marines en de terminal voor de veerboot naar Brest. (Bij archiefonderzoek bleek dat

wij met Bijland's beschrijving meer gegevens hebben dan in Plymouth bekend zijn. Een uitgebreider beschrijving van zijn notities zal daarom in het historisch tijdschrift van Plymouth worden gepubliceerd.

- 6 Het landgoed Edgecombe was in de 18e eeuw zeer bekend om zijn tuinen en beelden. Het kan nog steeds worden bezocht en biedt een prachtig uitzicht over de Plymouth Sound.
- 7 'Christenslaven worden in Algiers aan land gebracht', gravure uit begin 18e eeuw en aanwezig in het National Maritime Museum te Greenwich.
- 8 Overgenomen uit 'Een Westfries zeeman als slaaf in Barbarije', Pirola 1987, en gebaseerd op Magali Morsy, 'La relation de Thomas Pellow', Parijs 1983.
- 9 Deze beschrijving lijkt op dit punt wat overdreven, de hogere bergen zijn oostelijk van Marrakesh.
- 10 Afbeelding van Moulay Abdallah, ca 1745. Overgenomen uit M. Hardenberg, 'Tussen zeerovers en Christenslaven', Memoria I, Stenfert Kroese 1950.
- 11 Later duiken dergelijke geschenken weer op in de boedelbeschrijving van het Admiraalshuis.
- 12 Het Bardo paleis is gedeeltelijk te bezichtigen: De harem is nu een museum met een onwaarschijnlijk groot aantal Romeinse mozaïeken, het paleis van de Bei is een regeringsgebouw geworden en mag niet worden bezocht.
- 13 De muren van de medina zijn gesloopt, maar de poort (Bab el Bahar) én de Engelse ambassade zijn nog aanwezig.
- 14 Dit paleis ligt onder de heuvel met Sidi Bou Saïd en is nu het presidentieel zomerpaleis.
- 15 Overgenomen uit Saïda Ben Mansour, 'Uthina', Tunis 1993.
- 16 Dit is het aquaduct van de berg bij Zaghouan naar Carthago over een afstand van ruim 30 km; de totale lengte is meer dan 100 km.